

3. Депутат не знає, або погано знає закони, але в силу розвинутого почуття справедливості поважає основні правові цінності і хоче їх реалізувати.

4. Депутат не знає законів і ставиться до них нігілістично. Такі депутати не підготовлені до депутатської діяльності і не здатні нею займатися.

Таким чином, можна стверджувати, що правова культура народних депутатів України має визначальне значення для забезпечення ефективної діяльності парламенту, побудови правової держави. В той же час рівень такої культури в значній частини народних представників, на жаль, не можна вважати високим, а отже таким, що задовольняє вимоги суспільства.

«INTERIM MEASURES» У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Митник О. В.

*аспірантка кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
керівник експертної групи з прав людини
Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції
Міністерства юстиції України
м. Київ, Україна*

Європейська конвенція з прав людини (далі – Конвенція), яка була відкрита для підписання в Римі 4 листопада 1950 року і набула чинності 3 вересня 1953 року, є головним досягненням Ради Європи. Цей документ визначає права та свободи, які держави-члени зобов'язуються забезпечити усім, хто знаходиться під їх юрисдикцією. Конвенція, доповнена додатковими протоколами, також встановила міжнародну систему захисту через Європейський суд з прав людини (далі – Суд), ефективність якої є загально визнаною [6, с. 5–6]. Розглядаючи роль Конвенції та Суду у механізмі судового захисту конституційних прав і свобод людини у національних правопорядках, варто звернути увагу на такий спосіб захисту, як «тимчасові заходи», або *interim measures*.

Як визначено Правилем 39 Регламенту Європейського суду з прав людини, Палата або, коли це доцільно, її голова може – на прохання сторони чи будь-якої іншої заінтересованої особи або з власної ініціативи – вказати сторонам, який *тимчасовий захід*, на її думку, слід вжити в інтересах сторін або в інтересах належного провадження у

справі. Повідомлення про ці заходи негайно передається до Комітету міністрів. Палата може вимагати від сторін надання інформації стосовно будь-якого питання, пов'язаного із здійсненням будь-якого тимчасового заходу, визначеного нею [8]. Тимчасові заходи – це термінові заходи, які необхідно вжити для запобігання непоправній шкоди. Прохання про тимчасові заходи може подати сторона (заявник або держава) або будь-яка інша зацікавлена особа, наприклад родич особи, яка знаходиться під вартою.

На практиці тимчасові заходи застосовуються лише в обмеженій кількості та найчастіше стосуються видворення та екстрадиції. Зазвичай вони полягають у призупиненні видворення заявника або його екстрадиції на час розгляду заяви.

Найбільш типовими є випадки, якщо у заявників є підстави побоюватися за своє життя у разі видворення або екстрадиції (стаття 2 (право на життя) Конвенції) або якщо існують ризики застосування жорстокого поводження, забороненого статтею 3 (заборона катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції. Більш рідко, такі заходи можуть бути застосовані у відповідь на запити, що стосуються права на справедливий суд (стаття 6 Конвенції), а також права на повагу до приватного та сімейного життя (стаття 8 Конвенції) [1].

У практиці Суду, яка існує на сьогоднішній день, правило 39 Регламенту Суду не застосовується, наприклад, у наступних випадках: для запобігання неминучому знищенню майна, неминучої неплатоспроможності або виконання зобов'язання проходити військову службу; звільнення заявника, який перебуває у в'язниці до рішення Суду щодо справедливості провадження; забезпечення проведення референдуму; або для запобігання розпуску політичної партії [7].

Оскільки тимчасові заходи застосовуються Судом лише за чітко визначених обставин (де існує ризик серйозного та непоправного порушення Європейської конвенції з прав людини), більшість запитів відхиляються. У 2019 році загальна кількість рішень про тимчасові заходи (1570) була стабільною порівняно з 2018 р. (1540). Суд задовольнив клопотання про тимчасові заходи у 145 справах (що є більше на 1% у порівнянні зі 143 справами у 2018 році) та відхилив їх у 544 справах (на 12% більше, ніж у 2018 році). 49% задоволених клопотань стосувалися випадків видворення чи імміграції [5].

Слід зазначити, що Правило 39 Регламенту Суду безпосередньо пов'язане зі статтею 34 Конвенції, згідно з якою держави-учасниці «зобов'язуються жодним чином не перешкоджати ефективному здійсненню права» особистої заяви. Практика Суду полягає лише у винесенні тимчасового заходу проти держави-учасниці, коли, переглянувши всю відповідну інформацію, він вважає, що заявник стикається з

реальним ризиком нанесення серйозної, безповоротної шкоди, якщо цей захід не застосовується [10].

У Рішенні в справі *Mamatkulov & Askarov v. Turkey* Суд постановив, що його вказівки про тимчасові заходи згідно з правилом 39 є юридично обов'язковими, і що невиконання державою-учасницею їх, як правило, слід розглядати як перешкодження Суду ефективно розглядати скаргу заявника та як перешкодження ефективному здійсненню його права на індивідуальну петицію, що порушує статтю 34 Конвенції [2]. У справі *Paladi v. Moldova* Суд також уточнив, що виключно така перешкода не може означати порушення статті 34 Конвенції, коли держава-відповідач продемонструвала, що перешкода мала об'єктивний характер і що держава вжила всіх розумних заходів для усунення перешкоди та інформування Суду про ситуацію [3]. [1].

Колишній президент Суду Жан-Поль Коста заявив, що тимчасові заходи зберегли фізичну цілісність, свободу і навіть життя багатьох людей, які за визначенням є вразливими. Водночас Жан-Поль Коста також звертав увагу на те, що обсяг запитів про тимчасові заходи представляє «серйозну перешкоду для функціонування Суду» [9].

Враховуючи принцип субсидіарності та обов'язок держав забезпечити ефективні національні засоби юридичного захисту, Ізмірська декларація наголошує на «важливості держав-учасниць надання національних засобів правового захисту, де це необхідно, із суспензійним ефектом, які діють ефективно та справедливо та забезпечують належне та своєчасне вивчення питання ризику відповідно до Конвенції та у світлі положень практики Суду» [4].

Відтак, при з'ясуванні ролі тимчасових заходів у механізмі судового захисту прав людини слід виходити із таких принципів:

1. Принцип субсидіарності, відповідно до якого Суд не замінює національні суди, а положення Конвенції є додатковими до національного законодавства. Це випливає зі змісту статті 1 Конвенції, відповідно до якої саме на держави покладається обов'язок гарантувати права і свободи, визначені Конвенцією. Тому юрисдикція Суду поширюється саме на ті випадки, коли держава знає *failure* щодо забезпечення прав людини і гарантування ефективних засобів юридичного захисту. Враховуючи викладене, тимчасові заходи є екстраординарними заходами, головна мета яких – забезпечити права людини там, де цього не робить, або не може зробити держава.

2. Принцип «*shared responsibility*», який передбачає, що держава може нести відповідальність перед Судом, якщо національні суди не виконали свого обов'язку гарантувати відповідність національного законодавства Конвенції, через нагляд або через відсутність компетенції. Важливу роль національних судів також видно з тексту Конвенції, стаття 35 якої передбачає, що Суд може розглядати скарги по

суті лише в тому випадку, якщо всі національні засоби правового захисту були вичерпані. Однак у випадку тимчасових заходів така умова щодо вичерпання усіх національних засобів захисту не застосовується, що відповідає правовій функції таких заходів – надати максимально оперативний захист відповідно до Конвенції.

3. Принцип «margin of appreciation» (свобода розсуду), що стосується простору для маневру, який Страсбурзькі органи готові надати національним органам влади, виконуючи свої зобов'язання за Конвенцією.

Література:

1. Brighton Declaration – Follow-up Report on interim measures under Rule 39 of the Rules of Court (adopted at the 77th meeting of the CDDH), Strasbourg, 19-22 March 2013. URL: https://rm.coe.int/09000016805c87b0#_ftn2.

2. Case of Mamatkulov and Askarov v. Turkey (Applications nos. 46827/99 and 46951/99), Grand Chamber judgment of 4 February 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-68183%22>}}

3. Case of Paladi v. Moldova (Application no. 39806/05), Grand Chamber judgment of 10 March 2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-91702%22>}}.

4. Declaration of the High Level Conference on the Future of the European Court of Human Rights (Izmir Declaration), Turkey (26 – 27 April 2011). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/2011_Izmir_FinalDeclaration_ENG.pdf.

5. Factsheet – Interim measures. URL: https://echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_ENG.pdf.

6. Jean-François Renucci. Introduction to the European Convention on Human Rights. The rights guaranteed and the protection mechanism. *Council of Europe Publishing*. 2005. 127 p.

7. Press release of 21 December 2007 concerning the inappropriate use of interim measures procedure. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:%22003-2226998-2371975%22>}}.

8. Rules of Court. URL: https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf.

9. Statement issued by the President of the European Court of Human Rights concerning requests for interim measures (Rule 39 of the Rules of the Court) issued 11 February 2011 URL: https://www.strasbourgconsortium.org/content/blurb/files/20110211_ART_39_Statement_ENG.pdf.

10. The Court's Practice Direction on requests for interim measures. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/PD_interim_measures_intro_ENG.pdf.